

HÓNAPRÓL HÓNAPRA

DRÁMÁK II.

Tamás Menyhért *Tanúságtevők* című kötetében (Püski) egy drámát és két drámai monológot (monodramát) olvashatunk. A dráma a madéfalvi veszedelem utáni eseményeket idézi. Cselekményének súlypontja bírósági tárgyalás, amelyet azért hívtak össze, hogy a megmenekült székelyek fölött mondjanak ítéletet. A törvénytevők elnöke Roth tábornok, s első szavai után érzékelhető, hogy ez esetben szó sem lehet elfogulatlanságról. Erős vonásokkal megrajzolt, embertelen figura, igazi antihős, azonnal ellenszenvet kelthet, azaz hiteles.

Mielőtt kibontakoznék a cselekmény, egy *Előjáték* során máris baljós érzések kelnek bennünk. Michael Conrad von Heidendorff és felesége egyre zaklatottabb párbeszédének vagyunk tanúi. Heidendorffot a bíróság jegyzőkönyvvezetőjének jelölték, s felesége azért könyörög, lépjen vissza, jelentsen beteget, ne szennyezze be kezét a majdani elítéltek vérével. Ám a férfi jegyzői állását félti. Az érzékeny asszonyi lélek azonban más sejt a jövőben. A darab végén az *Utójáték*ban megismétlődik kettőjük párbeszéde. Heidendorffon egyre inkább elhatalmasodnak a szellemi szétesés jelei. Maga elé mered, mint egy lázalmában idézi vissza az események végkifejletét. Az ítékezésben résztvevőkre a tárgyalás végeztével „hullott a pénz”. A júdáspénz, amely az önfeladás és az emberségből való kivetkőzés jutalma. A pénzt is a vádlottnak kellett megfizetniük, s ebben a jelenetben súlyos, jelképes az értelme. Ez a fajta „jutalom” a mindenkori igazságtalanságok bére, megfertőzi birtokosát, ólomsúlyjal nehezedik tudatára.

A keretbe foglalt történet két ágon halad. A fő ág a tárgyalás. Megismerjük a szerencsétlen megmaradottakat, akik elmenekültek a császár katonái elől, mégis a végzet kiszemeltjei. Jól mondja Marcella: a tárgyalás csak „cirkusz”, az ítélet már előbb megszületett. A vallottak nem hősök. Nem magasztosulnak fel a halál tornácán, mégis tanúságtevők: a szabad élet elkötelezettjei, s rá kell döbenniük, hogy amire vágytak, illúzió. Az életüket mentenék bármi áron, hiszen várja otthon őket a feleségük és a gyerekeik, értük élnek tovább, ám az erőszak képviselői már bekerítették őket, játszanak velük, mint macska szokott az egérrel. Tanúságtevők, kiszolgáltatottak, nincs menekvésük. Értük könyörög Istenhez Zöld Péter: „Segéld meg őket, Istenem. Segéld meg. Nem kevesebbet vetek magukra, mint testük vérzését, gúnyájukból máig szaglik a madéfalvi füst, orrukban az égett emberszag, lépesük szüntelen nyilallás...” A mindenkori ül-

dözöttékért, szegényekért, kivetettekért szól ez az imádság, amelyet csak Isten színe előtt érdemes előfaháskodni, a hatalmasok úgy sem hallják.

Jelképesnek érezhetjük a magára maradt asszony, Szabina szerezeltetését. Menekül, követvén azok példáját, akik Moldvában találtak menedéket. Szíve alatt hordja születendő gyermekét, mintegy annak bizonyítékául, hogy az élet megy tovább, az erőszak nem vehet erőt rajta, mert mindig lesznek, akik legyőzve a nehézségeket beteljesíthetik küldetésüket, mint Szabina az anyaságot. Bizodalmat ad neki, hogy az emberi gonoszság nem végtelen, van, aki számon tartja minden hajunk szálát. „Istenre bízom magam” — sóhajtja a kimerült Szabina. És érezzük: az Úr pártfogásába veszi őt is, a hozzá hasonlót is.

Megrendítő, költői szépségű hittevés a dráma. Érezni az író együttérzését és költői erejét. Ez nyilatkozik meg a *Mikes* című monodramában is. A Törökországban végképp magában maradt, hazatérésében már nem reménykedő (Törökországból pedig nincs visszatérés!) Mikes Kelemen tudatában futnak végig élete képei. Immár befejezte a levélírást, letette pennáját, gondolataiban éli meg a napok szomorú egymásutánját. Mégsem egészen árva, ott sorakoznak vigasztaló emlékei is. Az igazi lírikus a legritkább esetben lineárisan fogalmazza meg a látványt, a képeket, ez az impresszionizmust megelőző almanach-líra művelőit jellemezte. Tamás Menyhért Mikese sem így tesz, életének csomópontjaira emlékezve szóvi emlékei hálóját. A másik monodráma főhőse, Tamási Áron, miközben az 1956-ban ostromlott városa tekint ablakából, arra gondol: „Halállal gyarapodunk, nem étellel”. Ez jár Mikes fejében is. Mi következhet még, mit várhat a jövőtől? Csak a föloldó halált, más menekvése nincs abban az életben, amelyben csak a „visszafele” gondolati síkja létezik. Neki nem adatik meg immár az írásra készült csend, a készülődés békeje. Ő már nem ír, készüllete pedig az elmúlás.

Történelmünk általam tudatosan átélt legtragikusabb eseménye 1956. november 4-e volt, amikor arra ébredtünk, hogy a szovjet csapatok behatoltak Budapestre, s megkezdődött a forradalom verőbefejtése. Hallgattuk a gépfegyversorozatokat, melyek nagyobb dörrenések kísérezőenélkül szolgálták, s a háttérben Nagy Imre könyörgött a világ népeihez és az ENSZ-hez, ne hagyják magukra a szabadságukért harcoló magyarokat. A harcokat — valóban a szabadságunkért vívott harc volt — nézte lakása ablakából Tamási Áron, sokkal veszélyeztetettebb környéken, ahol kísértetiesen csikorogtak a tankok láncai, s minden pillanatban félni lehetett, hogy belövés éri a házat. Ebben a fenyegedett kör-

nyezetben mondja, inkább zokogja el monológját. Teheti, hisz ő volt az egyik legderekabb, legbátrabb magyar író azokban a hónapokban, s teljesen hiteles, hogy a monológ kihallgatása előtt zárul.

Mélységesen átélt, átszenvedett a dráma és a két drámai monológ. Mindegyikben saját szenvedéseit, kínzó gondolatait, nemzetféltését és Erdélyhez való hűségét is belevetíti a költő. Ezért forrósdnak igazi drámává.

Ki is volt *Petrás Incze János*, lancu drámájának hőse? Tragikus életéről és vérei iránti hűségéről kitérően tájékoztató összefoglalást írt a dráma utószavában Halász Péter. Az olvasónak azt javasolnám, a dráma tanulmányozása előtt tallózzanak ebben, könnyebben megérthető a mű szakaszolása és a történelmi háttér, mely a köztisztviselőben álló, de „öregségében csúffá tett” Petrás vesztét okozta.

A történet Egerben indul, ahol a főhős a szemináriumban készült fel papi hivatására. A minoriták rendjébe lépett, 1836-ban szentelték föl, ekkor választotta az Incze szerzetesi nevet. A magyarság iránt egész élete során tette készítő odaadása már a bevezető, lázalmában játszódó jelenetben megmutatkozik. Közben a rendház főapátja és tanúságadó arról döntenek, hová helyezték a szorongatott kisebbségi magyarok lelkének és nemzet-tudatának megerősítésére a nemrég felszentelt fiatal papot. „Petrás Incze jövőjéről tehát nem kisebb ügy, mint nemzetünk ügye szempontjából kell döntenünk!” — mondja figyelmeztetően az apát, s kimondja azt a nagy igazságot, hogy hit nélkül szétszóródik, martalócok kezébe kerül a nép.

Petrás azonban már tudja, hogy nem mindenki számára elsőrendű küldetése, hogy hűséges maradjon a római egyháznak tett esküjéhez. A Moldovába érkezett olasz papok sokkal fontosabbnak vélték, hogy kiszolgálják a román államhatalom kívánságát, tehát megfosztják anyanyelvüktől a maradék magyarokat, akik így előbb-utóbb Istenüktől is megfosztatnak, és be kell olvadniuk a többségi ortodox egyházba. Az apát azonban erőt önt a tépelődő lelkebe: „Ne féljen... azoktól, akik a testet megölik, de a lelket nem tudják megölni. Üzenem népének, csak attól féljen, aki a lelket is, a testet is a pokolba taszíthatja!” S még hozzáteszi Márk evangéliumából: „Ha valaki megvall engem az emberek előtt, én is megvallom őt Atyám előtt!” Ez az ígéret vezérli és erősíti Petrás egész életében.

Küldetése élete javát klézsei plébánosként teljesítette Petrás. Itt árván nevelkedett Mihály unokaöccse állt szolgálatában. Nehéz küldetés, súlyos kereszt nehezedik vállalni. Árulók veszik körül, szorongatják emlékei: „Kimondom a szót: vasárnap, és Magyarországot látom magam előtt... Ha az ember tudja, mit kell elfeledni, nem képes a feledésre... Valami képzeletbeli világnak tűnik elébb, aztán fejben lakó gondolatnak, s midőn onnét is ki-

vernénk, szívszúrás fog el... Akármerre forogsz, közeledben érzed...” Itt Moldovában is vannak még, kiknek „csak az a pap, aki magyar”. Ám egyre kevesebben, s Petrás jelenlétével, szavaival a magyarságukat őrzi, erősíti. Hisz mi lehet fontosabb, mint a maradék magyaroknak anyanyelvükön hirdetni az ígét, s „arra bírni a népet, hogy legnagyobb szenvedései között is az Istenben való legbátorságosabb bizodalomra vállalkozzon”?

A darabban feltűnik Döbrentei Gábor, a Magyar Tudományos Akadémia „titoknoka” is, aki fontos szerepet játszott a klézsei plébános életében, hisz arra ösztönözte, írjon a csángó magyarok történetéről és sorsáról. Petrás ekkor kezdett érdeklődni a maradék magyarok történelme, sorsa iránt, s megkezdte gyűjtő tevékenységét, melynek során 85 moldvai magyar népdal szövegét őrizte meg az utókor számára és a Magyar Nyelvőrben a csángó magyarok hagyományairól közölt írásokat Rokonföldi néven. A magyarságához hű, Isten ügyét tiszta lélekkel szolgáló szerzetes-plébános szemet szúrta a román hatóságoknak, s igyekeztek lehetetlenné tenni, korlátozni tevékenységi körét. Ezek az összeütközések izzítják fel a drámát, amely a hűség és a hűtlenség összeütközését ábrázolja, s egy öregező, nyomorgó pap tragikus magányában ér tetőpontjára. E folyamat egyes állomásait szívszorító realitással mutatja be lancu Laura. Sík Sándor írta: a katolikus lélek akár önfeláldozása árán is tiltakozik minden megcsonkítás ellen. Így tett az Istennek és a magyarságnak elkötelezett klézsei plébános, aki hitörzökként és hitvallóként magasodik igazi drámai hőssé, ahogy az életben, a drámában is.

Még valamit a hűségről. Nemcsak Petrás Incze Jánosról mondhatjuk el, hogy egész élete során hű volt népéhez és nyelvéhez, hanem a róla írt dráma szerzőjéről is. Lancu Laura a moldvai csángók küldötte irodalmunkban, egy élő és folytonos támogatásra érdemes kisebbség színvonalas művekkel jelen lévő, tiszteletre érdemes képviselője. Írói tehetségének, elhivatottságának is tükrö a Magyar Napló kiadásában megjelent drámája.

RÓNAY LÁSZLÓ

CZIGÁNY GYÖRGY: KALITKÁM IS MADÁR

Túl a nyolcvanon, Czigány György végre összegyűjtötte verseit. A CD-melléklettel ellátott gyűjtemény legkorábbi darabja 1946-ban keletkezett, amikor, ha jól számolom, tizenöt éves volt. Ebben nem azt találok említésre méltónak, hogy már kiskamaszként verset írt, mert annyi idős korunkban mindannyian írtunk verset, hanem azt, hogy olyat írt, amelyet hetven évvel később is érdemes megmutatni. Eddig vagy húsz különféle versesköny-